

Гарник О. А. Формування ефективної інноваційної моделі розвитку економіки України

Гарник Е. А. Формирование эффективной инновационной модели развития экономики Украины

Гарник О. А.,

к. е. н., доцент кафедри економіки та соціально-поведінкових наук,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

E-mail: garnuk_elena@ukr.net

Анотація. Автором в процесі дослідження було узагальнено сучасне розуміння інновації та охарактеризовано сучасне становище інноваційного розвитку в Україні. Розглянуто та проаналізовано сутність інноваційних моделей економічного розвитку, що використовуються в провідних країнах світу. Запропоновано низку заходів щодо формування інноваційної моделі розвитку національної економіки з врахуванням закордонної практики.

Ключові слова: інновації, науково-технологічний і інноваційний розвиток, інноваційна модель розвитку, світовий досвід.

Аннотация. Автором в процессе исследования были обобщены современное понимание инновации и охарактеризованы современное положение инновационного развития в Украине. Рассмотрено и проанализировано сущность инновационных моделей экономического развития, используемых в ведущих странах мира. Предложен ряд мер по формированию инновационной модели развития национальной экономики с учетом зарубежной практики.

Ключевые слова: инновации, научно-технологический и инновационное развитие, инновационная модель развития, мировой опыт.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації запорукою економічного зростання національної економіки є формування інноваційної моделі розвитку економіки. Світова економіка увійшла в період революційної

структурної трансформації, нові технології докорінно і швидко змінили її структуру.

Для України яка обрала шлях інтеграції в Євросоюз постає вибір запровадження інноваційної моделі розвитку, яка є базовою для ЄС. Головним пріоритетом економічного розвитку країни має стати цілеспрямований перехід на інтенсивне використання наукомістких, високотехнологічних виробництв, розвиток яких визначається, головним чином, інтенсивним використанням знань і широким запровадженням інновацій у різні сфери економічного життя

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Дослідженню теоретичних та практичних аспектів побудови інноваційної моделі розвитку економіки присвячена значна кількість наукових публікацій таких учених-економістів, як: Г. Андрошука, Б. Андрушківа, Ю. Бажала, А. Гальчинського, В. Гейця, Б. Гриньова, В. Дементьєва, О. Кірдіна, Л. Лігоненко, В. Семиноженка, В. Соловійова, Л. Федулової, А. Чухна, А. Яковлева та інших. Також дані науковці у своїх роботах аналізували окремі аспекти інноваційного розвитку країн ЄС та держав, які здійснили інноваційний прорив і досвід яких могла би перейняти Україна.

Формулювання цілей дослідження. Головна мета статті полягає у дослідженні науково-технологічного і інноваційного розвитку вітчизняної економіки та використання зарубіжного досвіду інноваційного моделі розвитку в сучасних умовах українського ринку.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Характерною рисою сучасного етапу функціонування підприємств є розроблення принципово нової моделі розвитку підприємства, що базується на інноваційних досягненнях у галузі техніки і технології, передових організаційних формах та принципово нових методах інноваційної діяльності. Саме інновації та інноваційний розвиток для сучасної економіки є тією рушійною силою, що спроможна забезпечити економічну незалежність і безпеку України. Все це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, збереженню і примноженню інтелектуального потенціалу нації

В економічній літературі немає єдиного визначення інновації. Відомий австрійський економіст, засновник інноваційної теорії, Йозеф Шумпетер у книзі «Теорія економічного розвитку» запропонував концепцію інновацій, де він розглядав інновацію в динаміці, як інноваційний процес, а саме: «виготовлення нового продукту, а не «новий» продукт – упровадження нового методу, а не «новий метод»; освоєння нового ринку; отримання нового джерела сировини» [12]. У подальших працях цього вченого термін нова комбінація було замінено терміном інновація, що і став науковою категорією. Інновації витісняють старі продукти та виробництва, забезпечують структурну перебудову економіки.

Б. Санто пропонує розуміти інновації як суспільно-техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів приводить до створення кращих за своїми якостями виробів, технологій і дає прибуток, її поява на ринку може принести додатковий дохід [9].

Ряд вітчизняних економістів зазначають, що «інновація являє собою техніко-економічний процес, який завдяки практичному використанню продуктів розумової праці – ідей і винаходів, приводить до створення кращих за властивостями нових видів продукції та нових технологій» [11].

Узагальнюючи існуючі підходи та думки вітчизняних і зарубіжних учених можна зробити висновок, що інновація – це нововведення на основі науково-технічного прогресу, яке полягає у відновленні основних фондів та технологій, удосконаленні управління й покращенні економічного стану підприємств та є основою для економічного зростання національної економіки.

Ілюхіна В. В. вважає, що інноваційна модель – це особлива система відносин, інститутів та інституцій, які створюють відповідні умови здійснення науково-технічного прогресу в межах і під впливом визначеної державної інноваційної політики [2].

Інноваційна модель розвитку підприємства – це забезпечення структурних зрушень на підприємстві та підвищення його технологічного рівня. Її реалізація передбачає науково-дослідницьке забезпечення довгострокових програм розвитку підприємства, створення механізму фінансування нововведень,

реалізацію концепцій маркетингу, здійснення інноваційних програм, створення прогресивної системи інформаційного забезпечення, вирішення стратегічних суспільних проблем [4].

На думку О. Б. Саліхова та О. В. Крехівського, метою формування інноваційної моделі розвитку української економіки має стати якісна перебудова виробництва та його розвиток, зокрема:

1) скорочення питомої ваги виробництва 3-4 технологічних укладів й зростання високотехнологічного виробництва;

2) підвищення інноваційної активності вітчизняних підприємств;

3) сприяння залученню інвестицій у пріоритетні галузі;

4) забезпечення доступності технічних й технологічних інновацій (передусім вітчизняних розробок) за рахунок дієвої державної підтримки, а саме:

– фінансування інноваційних проектів фундаментальних і прикладних досліджень із бюджетів усіх рівнів, а також зі спеціалізованих фондів;

– пільгового кредитування;

– стимулювання запровадження енерго- й ресурсозберігаючих технологій, підвищення рівня безпеки та комфорту робочих місць;

– компенсування новаторам їхніх витрат на реалізацію суспільно значущих інноваційних проектів;

– сприяння міжнародній науково-технічній кооперації;

5) вирівнювання міжгалузевих і міжрегіональних диспропорцій та усунення перешкод для розвитку вітчизняного бізнесу [8].

Більшість існуючих виробництв не використовують інновації, це пояснюється низкою причин: відсутність необхідних ресурсів як на державному, так і галузевому рівнях; брак вільних обігових коштів для модернізації виробництва при подорожчанні кредитів; розукрупнення підприємств у процесі приватизації, що у багатьох випадках супроводжується руйнуванням інноваційної інфраструктури. Також незацікавленістю нових власників, зокрема іноземних, у впровадженні інновацій, які сприяють

поліпшенню матеріальної бази виробництва, та недостатньо ефективною політикою держави у цій галузі [5].

Невід’ємною складовою конкурентоспроможності національної економіки є її інноваційна спроможність, яка визначається як набір інституцій, політик і факторів. В Україні формування інноваційної системи розпочалося нещодавно, носить несистемний характер, що деградує економіку та знижує її інноваційний розвиток.

Негативний стан в інноваційній сфері та невисоку конкурентоспроможність вітчизняної економіки засвідчують відомі міжнародні інституції. Згідно звіту Всесвітнього економічного форуму про глобальну конкурентоспроможність 2016–2017 рр., рейтинги України в порівнянні із сукупною кількістю країн становлять:

- Глобальний індекс конкурентоспроможності в 2017 р. (WEF Global Competitiveness Index) – 85-е місце зі 140 країн (2014 р. – 76-е місце зі 144 країн);

- Індекс технологічної готовності у 2017 р. (WEF Technological Readiness Index) – 85-е місце зі 138 країн (2013 р. – 73-тє місце зі 144 країн).

За рівнем розвитку інновацій Україна згідно з «Глобальним інноваційним індексом – 2017» (GII) [4], опублікованим Корнелльським університетом, міжнародною бізнес-школою Insead та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, посіла 50-е місце серед 127 країн світу з урахуванням 82 показників по цілому ряду тем. У порівнянні з 2016 р. Україна піднялася на 6 пунктів, що обумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності, тобто співвідношенням отриманого результату до інноваційних ресурсів [10].

Індекс інноваційної ефективності розраховується на основі тих же показників та підіндексів, що й ГІ, шляхом рейтингування відношення Інноваційного вихідного індексу до Інноваційного вхідного індексу. Він характеризує створення сприятливих умов для інноваційної результативності. За цим показником у 2017 р. Україна на 11 місці, що на одну позицію вище, ніж

у 2016 р. Це свідчить про зростання ефективності інноваційної діяльності в країні (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рейтингу деяких країн за Індексом інноваційної ефективності

Країна	Рейтинг за Індексом інноваційної ефективності					
	2010 р.	2012 р.	2014 р.	2015р.	2016 р.	2017р.
Україна	54	14	14	15	12	11
РФ	30	43	49	60	69	75
Казахстан	77	131	118	124	108	116
Китай	14	1	2	6	7	3
США	63	70	57	33	25	21
Німеччина	56	11	19	13	9	7
Польща	85	80	76	93	66	48
Індія	101	2	31	31	63	53
Японія	18	88	88	78	65	49
Швейцарія	15	5	6	2	1	2

*Джерело: [13].

Проаналізувавши позиції України в міжнародних рейтингах, можна дійти висновку, що найактуальнішою проблемою на сьогоднішній день є пошук інноваційної моделі розвитку підприємства, яка є фактично неодмінною умовою побудови ефективної економіки, конкурентоспроможної на світових ринках. Для цього ми вирішили розглянути та проаналізувати сутність інноваційних моделей економічного розвитку, що використовуються в провідних країнах світу та країнах – членах ЄС, які за останні роки здійснили прорив в інноваційному розвитку і досвід яких могла би перейняти Україна.

Модель інноваційного розвитку США, є традиційною (євроатлантичною), ґрунтується на повному інноваційному циклі – від виникнення інноваційної ідеї до масового виробництва готової продукції. Характерною рисою американської моделі інноваційного розвитку є налагодження і підтримка стійких зв'язків між освітніми закладами, науково-дослідними установами та бізнес-структурами та обмежене втручання держави у розв'язання проблем інноваційного спрямування [3].

Цікавою є наступна модель інноваційного розвитку – європейська, яка стимулює інноваційний бізнес країн – членів ЄС. Програма спрямована на структурну перебудову економіки в окремих регіонах, формування новітнього

технологічного базису у промисловості, створення інноваційної інфраструктури на рівні світових стандартів [6, с. 201].

Цікавим є досвід країн ЄС щодо регіоналізації інноваційного розвитку економік, а саме створення регіональних центрів розвитку науки – технопаркових структури, технополісів. Інструментами стимулювання інноваційної діяльності європейських країн є:

- гарантування державою позик;
- пільгове кредитування інноваційного підприємництва;
- податкові пільги;
- банківське кредитування.

В Японії модель інноваційного процесу заснована на лідерстві великих корпорацій та ґрунтується на розвитку прикладних наукових досліджень, на основі яких створюються унікальні зразки нових високоякісних продуктів та технологій у сфері high-tech. Характерними рисами японської моделі є:

- значна державна підтримка;
- співпраця державних структур і корпорацій;
- налагоджена система комунікацій та обміну інформацією;
- кооперація і конкуренція корпорацій на різних етапах інноваційного процесу.

Особливістю є те, що в Японії підтримка інноваційного розвитку здійснюється за допомогою «японських сюданів». Суть «сюдану» полягає в тому, що головні фірми створюють під своєю егідою спільні підприємства і розробляють спільні інвестиційні проекти для проникнення у нові сфери, що дає змогу, об'єднати фінансові та інші ресурси і ділячи ризик, готувати прориви в нових напрямках тоді, коли потреба в них стає нагальною [8, с. 141].

Імітаційна модель інноваційного розвитку використовується у Китаї. Особливістю такої моделі є те, що вона базується на активному імпорті зарубіжних технологій та їх опануванні для випуску наукомісткої продукції. Держава велику увагу приділяє науково-освітньому сектору, розвитку науки, інноваційних технологій та створення наукоємної продукції [3].

Ще варто звернути увагу на Чилійську модель інноваційного розвитку. Країна позиціонує себе як швидко зростаючу і глобалізовану економіку і прагне подолати науково-технологічне відставання від розвинених держав світу [1, с. 15]. Національна інноваційна система Чилі базується на запозиченні нових технологій та їх поширенні. Варто зазначити, що велика частина наукових досліджень у Чилі фінансується державою, але приватний сектор економіки недостатньо бере участь в інноваційному процесі [3].

Світовий досвід становлення сучасних інноваційних моделей економічного розвитку країн світу та країн – членів ЄС, показує, що існує великий арсенал методів і відповідних державних інститутів для активізації інноваційного розвитку в національних умовах. До таких, зокрема, можна віднести:

- державна інноваційна політика;
- розробка національної системи впровадження науково-технічних досягнень;
- створення механізму взаємодії бізнесу, науки і влади;
- розробка законодавчих та нормативно-правових механізмів управління інноваціями;
- розвиток фондів державного венчурного капіталу та венчурного бізнесу;
- подальший розвиток інноваційних структур регіонального типу і створення пільгових умов для їх функціонування;
- активізувати процес кластерного підходу, створення потужних науково-виробничих комплексів, регіональних центрів розвитку науки – технопарків, технополісів, кластерів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Викладене дозволяє зробити висновок, що актуалізація питання інноваційної діяльності, є фактично неодмінною умовою побудови ефективної економіки, конкурентоспроможної на світових ринках.

Для реалізації інноваційної економіки в Україні головними напрямками діяльності мають стати: розбудова технологічного рівня економічної системи;

визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонів; розробка законодавчо-нормативних та податкових заходів для підвищення інноваційної активності підприємств; розробка державних програм щодо проведення масштабних науково-дослідних і експериментально-конструкторських робіт; створення мотиваційних механізмів для ефективного використання освітнього та наукового потенціалу; популяризація та стимулювання впровадження сучасних методів менеджменту, маркетингу і логістики в діяльність підприємств.

Список використаних джерел:

1. Бахчисарай В.Ю. Організаційно-економічне забезпечення формування національної інноваційної системи: світовий досвід / В.Ю. Бахчисарай // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. — 2013. — Т. 18. — Вип.4/1. — С. 14.
2. Ілюхіна В.В. Проблема впровадження інноваційної моделі розвитку економіки України / В.В. Ілюхіна [Електронний ресурс] — Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Nchnpu_018_2015_27_6.pdf.
3. Кваша О.С. Інноваційний розвиток економіки України: світовий досвід та рекомендації для України / О.С. Кваша [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/112.pdf>.
4. Козлова А.І. Інноваційна модель розвитку економіки України: міжнародні пріоритети / А.І. Козлова [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/15046/1/19_125-129_Vis_725_Ekonomika.pdf
5. Кравчук А.В. Інноваційна модель розвитку підприємств України / А.В. Кравчук, О.В. Декалюк // [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://bookss.co.ua/book_rozvitok-socialnoekonomichnih-vidnosin-v-umovah-transformaci-ukrani_782/7_nnovacijna-model-rozvitku-pidpriyemstv-ukrani
6. Марчук Л.П. Зарубіжні моделі інноваційного розвитку економіки: вибір для наслідування / Л.П. Марчук // Економіка і регіон. — Полтава: ПолтНТУ, 2011. — № 2 (29). — С. 201.

7. Никифорок Г.Й. Міжнародний досвід підтримки інноваційного розвитку та можливості його використання в Україні / Г.Й. Никифорок [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>.
8. Саліхов О.Б. П'ять кроків до створення та успішної реалізації національної інноваційної стратегії. Досвід Європи / О.Б. Саліхов, О.В. Крехівський // Економіка та держава. — 2011. — № 1. — С. 9—11.
9. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто ; пер. с венг. — М. : Прогресс, 1990.
10. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2016 році / АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/stan2.pdf>.
11. Хомік В.В. Теоретичні дослідження інноваційної активності регіону / В.В. Хомік [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_5/26.pdf.
12. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер ; [пер. с англ.]. — М. : Прогрес, 1992. — С. 84—154.
13. The Global Innovation Index 2015. URL. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2015-v5.pdf>